

АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКІВ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Тетяна Засекіна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту
загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: zasekina@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0001-9362-5840

У статті розглянуто проблему інтегрованого підходу в початковій освіті, зокрема розроблення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», його реалізацію в підручниках для 2-го класу закладів загальної середньої освіти. Проаналізовано структуру й методичний апарат цих підручників. У ході дослідження встановлено, що розроблення підручників відбувалося без наявності єдиної концепції інтегрованого курсу. Кожен авторський колектив виходив із неаявних, і багато в чому різних вимог типових освітніх програм. З огляду на те, що зміст курсу передбачає об'єднання в один предмет п'яти різних освітніх галузей (і до того ж наявність міжпредметних зв'язків ще з двома), вважати його інтегрованим можна умовно. Нами проаналізовано одинадцять комплектів підручників. Аналіз свідчить про пошук авторськими колективами своїх концепцій курсу і підручників. Більшість підручників демонструють традиційні, але якісно вдосконалені підходи до добору і структурування змісту, деякі — зовсім нові. У більшості підручників простежується «клаптикова й ситуативна інтеграція» пов'язана з окремими темами / об'єктами вивчення. Позитивним є те, що всім авторам вдалося дібрати споріднений матеріал кількох галузей навколо однієї теми, усунути дублювання у вивченні низки питань. Робота за такими підручниками знімає стомлюваність, перенапруження учнів завдяки переключенню на різноманітні види діяльності.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований курс, підручник, початкова школа.

Постановка проблеми. Як відомо, інтеграція в початковій школі визначає як один з інструментів наближення освітнього процесу до внутрішнього світу дитини молодшого шкільного віку, що враховує особливості сприймання нею нової інформації, дає змогу створювати у свідомості учнів початкової школи цілісну взаємопов'язану картину світу, позбутися розрізненості знань. Із початком запровадження Нової української школи (НУШ) інтеграція в початковій школі також визнається одним із важливих її напрямів і набуває но-

вих ознак. Серед таких — створення інтегрованих курсів, які поєднують зміст кількох освітніх галузей, упровадження інтегрованого навчання, що реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів [1]. На різних освітніх заходах, у методичній літературі, у тому числі в Інтернеті, дедалі частіше трапляються публікації, відеопрезентації про інтеграцію в початковій школі, інтегроване навчання, інтегрований урок, інтегрований курс, інтегрований підручник, інтегрований підхід. Проте не завжди тлумачення цих термінів є правильним. Інколи інтегрованим називають усе, що можна об'єднати до купи, не дотримуючись самої сутності інтеграції (від лат. *integratio* — поєднання, відновлення) — об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на підставі їх взаємозалежності й взаємодоповнюваності. Інтегрованими називають уроки й підручники, зокрема з такого навчального предмета (інтегрованого курсу), як «Я досліджую світ». Що дає підстави їх так називати? Які ознаки інтегрованого курсу, підручника? У який спосіб підручники реалізують завдання інтегрованого курсу?

Аналіз останніх досліджень з проблем, що розглядаються у статті. Дослідженню проблеми інтегрованого підходу до освітнього процесу приділяють увагу багато науковців. Філософські й методологічні проблеми інтеграції висвітлюють у своїх працях С. Л. Клепко, К. Ж. Гуз, М. В. Гриньова, Ю. І. Мальований, Л. М. Масол та ін. Зокрема, у філософському аспекті інтеграцію визначають як процес взаємопроникнення елементів, що перебувають у розрізненішому стані, але мають генетичну спорідненість; горизонтальні та вертикальні зв'язки між науками, видами мистецтва, уявленнями про світ; процес ущільнення, уніфікації знання, що виявляється завдяки єдності з протилежним йому процесом поділу, диференціації.

Дидактичні засади інтеграції досліджено у працях І. Д. Беха, С. У. Гончаренка, В. Р. Ільченко, Т. М. Засекіної, О. М. Петрук, О. Я. Савченко та ін. Дослідники дотримуються позиції, що інтеграція навчання — це: 1) інтеграція змісту; відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів із метою цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); міжпредметна інтеграція, коли створюють інтегровані предмети й курси об'єднанням в одну структуру знань з різних предметів; 2) інтеграція форм організації навчання (наприклад, інтегровані уроки, заняття). Ці підходи взято за основу й презентовано як тематичний і діяльнісний в новій українській школі [1]. Проте на практиці відбувається дещо спотворене застосування цих підходів. Обираючи тематичний підхід інколи, за об'єкт інтеграції беруть окремо взятий предмет, персонаж чи явище, і такий підхід може призвести лише до сприйняття фактологічної інформації, хоч і в цілісному вигляді [2]. Урок називають інтегрованим тільки тому, що це урок з інтегрованого курсу. Дедалі частіше зустрічаються повідомлення про «інтегрований підручник» і

«підручник інтегрованого курсу». Зокрема в листі Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації потенційним авторам щодо підготовки підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти» від 11.01.2018 №1/11-402 вказано, що інтегрований підручник, як і кожне видання такого роду, є носієм змісту і має повною мірою відобразити завдання, зміст та очікувані результати з кожної освітньої галузі, що входить до складу інтегрованого предмета. Такий підхід, по суті, підмінює поняття «підручник інтегрованого предмета/курсу».

Якщо предмет не є за сутністю інтегрованим, коли існують значні відмінності в концептуальних підходах до побудови навчальних предметів, до системи структурування в них навчального матеріалу, а також у характері їх вивчення, то найбільш оптимальною формою інтеграції є наскрізні змістові модулі в підручнику, постійне звернення до читача, те, який матеріал цього підручника або додаткових джерел потрібно повторити, щоб склалася цілісна картина. У такому разі підручник можна вважати інтегрованим, оскільки відбувається інтеграція змісту освіти (взаємне узгодження, об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин) у межах одного навчального предмета.

У результаті здійсненого нами аналізу підручників 2-го класу «Я досліджую світ» нами також виявлено, що як підручники інтегрованого курсу окремі з них мають ознаки інтегрованого, оскільки узгоджують дві частини курсу між собою.

Крім того, для нашого аналізу важливо виявити умови для інтеграції, зокрема побудови інтегрованого курсу. Аналіз публікацій [2—7] засвідчує, що більшість дослідників такими умовами вважають: 1) наявність провідної ідеї, що об'єднує предмети (спорідненість, близькість змісту провідних тем предметів; логічний взаємозв'язок); 2) наявність однакових або близьких методів дослідження, що дають змогу залучити учнів до дослідницької діяльності з можливістю застосування їх до різних об'єктів вивчення.

Ми розділяємо також думку дослідників [2, 6], що не кожне об'єднання навчальних предметів або їх складових автоматично стає інтеграцією. Спираючись на первинний смисл (від лат. слів *integr* — цілий, повний та *integratio* — доповнення), підкреслюємо, що інтеграція — це відновлення, доповнення, об'єднання частин у ціле, який відбувається через виявлення зв'язків між компонентами в контексті інтегруючої ідеї, і результат об'єднання в сумі має перевершувати їхнє значення до взаємодії. У результаті такого процесу формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

Мета статті — на основі аналізу підручників «Я досліджую світ» для 2-го класу закладів загальної середньої освіти з'ясувати, у який спосіб реалізують-

ся завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», які особливості структури й змісту підручників різних авторських колективів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На підставі нового Державного стандарту початкової освіти затверджено дві типові освітні програми: НУШ 1 (під керівництвом О. Савченко) та НУШ 2 (під керівництвом Р. Шияна), якими передбачено предмети «Я досліджую світ», що поєднують навчальний зміст кількох освітніх галузей.

У типовій програмі НУШ 1 вказано, що такі освітні галузі, як громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, природнича, можуть реалізовуватись окремими предметами або в інтегрованому курсі за різними видами інтеграції (тематична, процесуальна, міжгалузева; в межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, у процесі проєктної діяльності) за активного використання міжпредметних зв'язків, організації різних форм взаємодії учнів. Якщо обирається інтегрований курс «Я досліджую світ», освітньою програмою задано його мету, завдання, змістові лінії, які охоплюють складники названих галузей у їх інтегрованій суті. Тижневе навантаження на інтегрований курс становить три навчальні години. Інформатичну та технологічну галузі пропонується втілювати через окремі предмети (з тижневим навантаженням дві години на обидва предмети). Проте в оголошеному Міністерством освіти і науки конкурсі підручників у переліку не було предметів інформатичної й технологічної галузей. Тож авторам, котрі розробляли підручники «Я досліджую світ» і мали реалізувати в ньому зміст та вимоги щодо забезпечення очікуваних результатів з усіх п'яти освітніх галузей, доводилось самостійно узгоджувати всі концептуальні засади змісту, структури й функцій таких підручників.

За типовою освітньою програмою НУШ-2 інтегрований курс «Я досліджую світ» об'єднує сім галузей: мовно-літературну, математичну, природничу, технологічну, соціальну та здоров'язбережувальну, громадянську та історичну, інформатичну, про що зазначено лише в додатку 1. Він містить назву цього курсу, тижневе навантаження (8 годин) і орієнтовний розподіл годин між освітніми галузями в рамках цього інтегрованого предмета (мовно-літературна — 2; математична — 1; природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережна, громадянська та історична — разом 5 — для 2—4-го класу). Віднайти мету, завдання, інтегруючі лінії, які б використовувались для побудови саме такого курсу й методики його викладання, нам не вдалося в жодному нормативному документі. Немає цієї інформації й у спеціально підготовлених методичних рекомендаціях [8, 9]. Лише на платформі Ed-Era, через яку здійснювалось навчання учителів початкової школи, серед тематичних модулів є присвячений інтегрованому навчання. Там вказано,

що інтегрований курс «Я досліджую світ» має на меті формування в учнів соціального досвіду. Охоплюючи систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності, інтегрований курс сприяє активному розвитку наукової і технологічної грамотності на основі конкретного досвіду вирішення проблем.

Як правило, презентація концепції підручника і в цілому методики викладання курсу здійснюються під час вебінарів, зустрічей з учителями. На сайтах відповідних видавництв можна віднайти методичні сторінки, де розміщуються допоміжні навчальні посібники й електронні ресурси, які доповнюють підручники. Узагальненої інформації, яка б містила опис усіх концепцій побудови курсу та його навчально-методичного забезпечення, немає. Тож спільні й відмінні ознаки підручників, їх структуру та зміст ми аналізували безпосередньо за самими підручниками.

Нами опрацьовано інформацію із сайту Інституту модернізації змісту освіти, де розміщено електронні версії підручників. З'ясовано, що за типовою освітньою програмою НУШ 1 підготовлено шість комплектів підручників, за НУШ 2 — п'ять. Кожен комплект складається із двох частин, у яких у різний спосіб розподілено навчальний матеріал.

Підручники, розроблені за типовою освітньою програмою НУШ 1 (під керівництвом О. Я. Савченко):

1. «Я досліджую світ»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Гільберг Т. Г.; Тарнавська С. С.; Павич Н. Н.; видавництво «Генеза», тираж 95 822.
2. «Я досліджую світ»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. (Частина 1); Корнієнко М.М., Крамаровська С.М., Зарецька І. Т. (Частина 2); видавництво «Ранок», тираж 82 830.
3. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Грущинська І. В., Хитра З. М. (Частина 1); Морзе Н. В., Барна О. В. (Частина 2); УВОЦ «Оріон», тираж 69 500.
4. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Будна Н. О., Гладюк Т. В., Забродська С. Г., Шост Н. Б., Лисобей Л. В.; видавництво «Навчальна книга — Богдан», тираж 22 749.
5. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Жаркова І. І., Мечник Л. А., Роговська Л. І., Пономарьова Л. О., Антонов О. Г.; видавництво «Підручники і посібники».
6. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Андрусенко І. В. (Частина 1); Вдовенко В. В., Котелянець Н. В., Агєєва О. В. (Частина 2), видавництво «Грамота».

Підручники, розроблені за типовою освітньою програмою НУШ 2 (під керівництвом Р. Б. Шияна):

7. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Волощенко О. В., Козак О. П., Остапенко Г. С.; видавництво «Світлич», тираж 99 728.
8. «Я досліджую світ»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Большакова І. О., Пристінська М. С.; видавництво «Ранок», тираж 41 412.
9. «Я досліджую світ»; підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Іщенко О. Л., Ващенко О. М., Романенко Л. В., Романенко К. А., Кліщ О. М.; видавництво «Літера ЛТД», тираж 17 221.
10. «Я досліджую світ»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Вашуленко М. С., Ломаковська Г. В., Єрьсько Т. П., Ривкінд Й. Я., Проценко Г. О.; видавничий дім «Освіта», тираж 13 220.
11. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у двох частинах); Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Хомич О. Л., Гарбузюк І. В., Андрук Н. В., видаництво «Алатон».

Надалі в круглих дужках ми будемо вказувати номер відповідного підручника.

Здійснений аналіз засвідчує таке. Навчальний матеріал у підручниках (2, 3, 6) розподілено між двома частинами так, що перша частина містить зміст трьох галузей: природничої, соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної галузей, друга — двох: технологічної й інформатичної. У підручниках (2 і 6) є взаємопосилання до відповідних частин, якщо вивчається тема (об'єкт, явище, процес тощо), спільна для всіх галузей. В інших підручниках (1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11) об'єднано матеріал усіх п'яти галузей і послідовно розподілено його між першою і другою частинами.

У підручниках (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10) можна виявити, що зміст структуровано за порами року. У підручниках (1, 3, 6) є великі розділи «Природа восени», «Людина і природа взимку» тощо), в інших — окремі параграфи. У цілому у великі розділи/теми згруповано матеріал у підручниках (1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11). Серед яких трапляється подальше потижнєве структурування (3, 7, 9). Підручник 2 структуровано за потижневими темами, підручник 5 — поурочно. Практично в усіх підручниках обсяг матеріалу для уроку розміщено на одному-двох розворотах сторінок. Підручник 7 вирізняється своєю структурою. Матеріал на кожний тиждень розпочинається уривком художнього твору, далі відбувається його обговорення, далі — система завдань і текстів, пов'язаних із заявленою темою. У цьому випадку простежується наявність інтегруючої тематичної ідеї. В усіх інших підручниках у наявному вигляді наскрізні інтегруючі ідеї не простежуються. Комбінації й послідовності питань доволі різні. Реалізований у підручниках зміст швидше відповідає поліпред-

метному, ніж інтегрованому. Обирається тема (об'єкт, явище, процес тощо), яке розглядається з позицій різних галузей, а також наявні моноמודулі з однієї галузі. Вдалим, на нашу думку, в підручниках (1, 7, 8, 9) є поєднання змісту різних галузей із технологічною, коли об'єкт вивчення виготовляється/ моделюється самими дітьми.

Продовжуючи аналізувати структуру й апарат орієнтування, бачимо, що всі підручники, крім (10) містять умовні позначення (їх подано в таблиці). При цьому варто зазначити, що не завжди вдало дібрано ілюстрацію умовного позначення (1, 2), їх дуже багато (1, 5, 6), крім того, у тексті параграфів існують додаткові завдання, які не збігаються із заявленими умовними позначками (1, 4, 5, 7), або взагалі заявлені позначки не застосовуються (8).

Таблиця

**Перелік умовних позначень у підручниках
«Я досліджую світ» для 2 класу**

Підручник 1	Підручник 2	Підручник 3	Підручник 4	Підручник 5
Розповідаємо, спілкуємося в парі, дізнаємося у друзів, дорослих Міркуємо, розв'язуємо проблему Виконуємо практичне завдання, експеримент, дослідження, спостереження, проєкт Виконуємо творче завдання Мандруємо лабіринтами технологій, майструємо Перевіряємо себе Дізнаємося більше	Частина 1 Пригадаємо вивчене Дізнаємося нове Працюємо разом Спостерігай, досліди Скарбничка цікавого Подивись на сайті Працюємо разом Міркуємо, даємо відповідь Працюємо з комп'ютером Творча майстерня Скарбничка цікавого Подивись на сайті	Проводимо спостереження Обговорюємо і діємо разом (у групі й парі) Пізнаємо народну мудрість Фантазуємо й театралізуємо Кошкики цікавих запитань Орієнтуємось в медіа-просторі, здобуємо інформацію з різних джерел Ділимося своїми враженнями і настроєм	Помірку, виконай завдання Попрацюй в прі Попрацюй в групі Досліди Скринька порад Прочитай Пограй у гру Словничок Електронний додаток	Розглянь малюнок, розкажи Поміркуй, дай відповідь на запитання Виконай завдання. Попрацюйте разом у парі, групі Проведи спостереження, досліди, дізнайся. Виконай практичну роботу Запам'ятай. Це важливо знати Знайди інформацію, скориставшись різними джерелами Підготуй матеріали

Підручник 6	Підручник 7	Підручник 8	Підручник 9	Підручник 11
Виконай завдання Дай відповідь Прочитай Пофантазуй Поміркуй Робота в групі Робота в парі Запам'ятай Інтернет-джерело Компетентнісні завдання Словник Цікава інформація	Прочитай самостійно Досліди Попрацюй у групі Зверни увагу Прочитай комікс і поміркуй	Дізнаюся нове Мислю критично Працюю самостійно Досліджую Працюю з однокласниками Оцінюю	Робота в групах Робота в парах Інформатика Технології	Запишу до словничка нові слова Розповім, що робитимемо протягом тижня Запропоную вам запитання для обговорення або завдання. *Так позначу складніші завдання. Щось пораджу, підкажу правила

У цілому виклад навчального матеріалу в більшості підручників розрахований на учнів 2-го класу. Діалог з учнями побудовано через запитання, обговорення. Пояснювальні тексти невеликі за обсягом. Проте, на нашу думку, підручники (3, 6, 9) надто інформативні. Підручники (1 і 8) вирізняються побудовою текстів параграфів. У підручнику (1) кожен параграф завершується висновками. У підручнику (8) текст згруповано на блоки 1, 2, 3. У підручниках (2, 3, 4, 7, 11) на початку параграфів/тем/розділів є опис очікуваних результатів. Особливістю підручника 9 є сторінка з поясненням, як працювати з підручником.

У багатьох підручниках (1, 2, 3, 4, 6, 10) нові терміни (поняття) виділено на окремих плашках або у вигляді словничка (у тексті або наприкінці підручника). Підручники (1, 3, 7, 8, 9, 10) містять діаграми, ребуси, кросворди. У підручниках (1, 2, 3, 4, 5, 9) добре оформлені вказівки для виконання дослідів, у підручниках (6) є рекомендації щодо виконання навчальних проєктів. Підручники (4, 6, 7) містять завдання для перевірки навчальних досягнень. Узагальнення/підбиття підсумків у кінці розділів є в підручнику (4).

Доволі тяжко оцінити співвідношення за обсягом навчального матеріалу, що реалізує зміст тої чи тої освітньої галузі. Лише в підручниках (4, 7) автори на колонтитулах розташовували позначки, що ілюструють освітню галузь, матеріал якої вивчається. На нашу думку підручник (11), у якому подається навчальний матеріал із вивчення материків, за змістом не зовсім відповідає вимогам освітніх програм НУШ 1 і НУШ 2.

Ми детальніше звертали увагу на зміст природничої галузі (зокрема, фізичний складник). Практично всі підручники (1—6, 10), але в різній послідовності й з різним ступенем деталізації містили матеріал про зміну пір року, обертання Землі, світло й тінь, температуру та її вимірювання, властивості води й повітря. На нашу думку, для

природничої галузі має бути документ (освітня програма чи навчальна програма), де був би визначений мінімальний обсяг понять, величин, явищ, які учні мають знати на кінець кожного циклу освіти.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. У ході дослідження виявлено, що підручники розроблялись без наявності єдиної концепції інтегрованого курсу. Кожен авторський колектив виходив із неясних і багато в чому різних вимог типових освітніх програм. З огляду на те, що зміст курсу передбачає об'єднання в один предмет п'яти різних освітніх галузей (і до того ж міжпредметних зв'язків ще з двома), вважати його інтегрованим можна умовно.

Аналіз підручників свідчить про пошук авторськими колективами своїх концепцій курсу і підручників. Більшість підручників демонструють традиційні, але якісно вдосконалені підходи до добору й структурування змісту, окремі — зовсім нові. У більшості підручників простежується «клаптикова й ситуативна інтеграція» пов'язана з певними темами/об'єктами вивчення. У принципі віднайти наскрізні інтегруючі ідеї для такого об'єднання п'яти освітніх галузей — це не просте завдання. Позитивним є те, що всім авторам вдалося дібрати споріднений матеріал кількох галузей навколо однієї теми, усунути дублювання у вивченні ряду питань. Робота за такими підручниками знімає стомлюваність, перенапруження учнів завдяки переключенню на різноманітні види діяльності. Зважаючи, що підручник не є самодостатнім засобом навчання такого курсу, в основу навчання має бути покладено діяльнісний підхід, покликаний змістити акценти на активну діяльність. Тому в навчанні цього курсу перевага має надаватися практичним роботам, демонстраційним і лабораторним досліддам, спостереженням у природі й суспільстві, моделюванню та прогнозуванню, розв'язанню ситуативних завдань.

Використані джерела

1. Н. М. Бібік, Н. З.Софій, О. В.Онопрієнко, Ю. М.Найда, М. С.Пристінська, І. О. Большакова, *Нова українська школа: поради для вчителя*. Київ, Україна: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
2. О.В. Нікулочкіна, «Інтеграційні процеси в початковій освіті», *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, с. 436 — 440, 2017.
3. І. Д. Бех, «Інтеграція як освітня перспектива», *Початкова школа*, №5, с. 5—6, 2002.
4. Т.М. Засекіна, «До концепції підручника інтегрованого курсу «Природничі науки», *Проблеми сучасного підручника*, Вип. 20, с.111-126, 2018.
5. М. Г. Іванчук. «Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал», у *Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання*. Чернівці, Україна, Рута, 360 с, 2004.
6. О.В. Онопрієнко, С. О. Скворцова, «Інтеграція у навчанні молодших школярів математики», *Початкова школа*, №9, с. 22—29, 2017.
7. О.М. Петрук, «Проблема інтегрованого підходу до процесу навчання в науковій літературі», *Педагогічний дискурс*. №8, с.176-180, 2010.

8. Т. Воронцова, В. Пономаренко, О. Хомич, І. Гарбузюк, Н. Андрук, Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1—2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ, Україна, Видавництво «Алатон», 2019.
9. М.А. Єпіхіна «Особливості викладання інтегрованого курсу «я досліджую світ» у новій українській школі в контексті педагогіки партнерства», *Науковий вісник ужгородського університету*. Випуск 1 (44), с. 67 — 70, 2019.

References

1. N. M. Bibik, N. Z.Sofii, O. V.Onopriienko, Yu. M.Naida, M. S.Prystinska, I. O. Bolshakova, *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia*. Kyiv, Ukraina: TOV «Vydavnychi dim «Pleiady», 2017.
2. O.V. Nikulochkina, «Intehratsiini protsesy v pochatkovii osviti», *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, s. 436 — 440, 2017.
3. I. D. Bekh, «Intehratsiia yak osvitnia perspektyva», *Pochatkova shkola*, №5, s. 5—6, 2002.
4. T.M. Zasiakina, «Do kontseptsii pidruchnyka intehrovanooho kursu «Pryrodnychi nauky», *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, Vyp. 20, s.111-126, 2018.
5. M. H. Ivanchuk. «Intehrovane navchannia: sutnist ta vykhovnyi potentsial», u *Vykhovannia osobystosti molodshoho shkoliara v umovakh intehrovanooho pidkhdodu do navchannia*. Chernivtsi, Ukraina, Ruta, 360 s, 2004.
6. O.V. Onopriienko, S. O. Skvortsova, «Intehratsiia u navchanni molodshykh shkoliariv matematyky», *Pochatkova shkola*, №9, s. 22—29, 2017.
7. O.M. Petruk, «Problema intehrovanooho pidkhdodu do protsesu navchannia v naukovii literaturi», *Pedahohichniy diskurs*. №8, s.176-180, 2010.
8. T. Vorontsova, V. Ponomarenko, O. Khomych, I. Harbuziuk, N. Andruk, *Navchalno-metodychnyi posibnyk «Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanooho kursu «Ia doslidzhuui svit» u 1—2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhdodu*. Kyiv, Ukraina, Vydavnytstvo «Alaton», 2019.
9. М.А. Єпіхіна «Особливості викладання інтегрованого курсу «іа досліджує світ» у новій українській школі в контексті педагогіки партнерства», *Науковий вісник ужгородського університету*. Випуск 1 (44), с. 67 — 70, 2019.

Татьяна Засекина, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела интеграции содержания общего среднего образования Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина

АНАЛИЗ УЧЕБНИКОВ ИНТЕГРИРОВАННОГО КУРСА «Я ИССЛЕДУЮ МИР»

В статье рассмотрена проблема интегрированного подхода в начальном образовании, в частности разработки интегрированного курса «Я исследую мир», его реализация в учебниках для 2-го класса учреждений общего среднего образования. Проанализированы структура и методический аппарат данных учебников. В ходе ис-

следования выявлено, что разработка учебников происходила без наличия единой концепции интегрированного курса. Каждый авторский коллектив исходил из разных, и во многом различных, требований типовых образовательных программ. Учитывая, что содержание курса предусматривает объединение в один предмет пяти различных образовательных отраслей (к тому же с междупредметными связями еще с двумя), считать его интегрированным можно условно. Анализ учебников свидетельствует о поиске авторскими коллективами своих концепций курса и учебников. Большинство учебников демонстрируют традиционные, но качественно усовершенствованные подходы к подбору и структурированию содержания, некоторые — совершенно новые. В большинстве случаев использовалась тематическая интеграция. Всем авторам удалось подобрать родственный материал нескольких отраслей вокруг одной темы, устранить дублирование в изучении ряда вопросов.

Ключевые слова: интеграция, интегрированный курс, учебник, начальная школа.

Tetiana Zasekina, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Scientific Researcher, Leading Researcher at the Department of Integration of the Content of General Secondary Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ANALYSIS OF INTEGRATED COURSE TEXTBOOKS «I EXPLORE THE WORLD»

The article addresses the problem of an integrated approach in primary education. The process of development of the integrated course «I Explore the World» is analyzed and its implementation in the textbooks for the 2nd grade of general secondary educational institutions. The structure and methodological apparatus of these textbooks are analyzed.

The study found that the development of the textbooks took place without a single integrated course concept. Each team of authors proceeded from the implicit and largely different requirements of typical educational programs. Given that the content of the course involves the unification of five different educational sectors (and also the cross-curricular links with two more), it can be conditionally considered as an integrated one.

We analyzed eleven sets of textbooks. The analysis shows the search by the authors' teams of their course concepts and textbooks. Most textbooks demonstrate traditional, but qualitatively improved approaches to the content selection and structuring, some are completely new. Most textbooks follow the «fragmentary and situational integration» associated with particular topics / objects of study. In principle, finding transparent integrative ideas for such an integration of five educational sectors is not a simple task. On the plus side, all the authors managed to get related material from several industries around one topic, eliminating duplication in the study of a number of issues. Working with such textbooks relieves students of fatigue and oversteering by switching them to various activities.

Keywords: integration, integrated course, textbook, elementary school.